

Сучасне бачення природокористування як суспільно-економічного явища

Складні процеси, що відбуваються сьогодні в світовому господарстві та національній економіці, вимагають прийняття радикальних рішень у сфері природокористування, адже від них залежить сталий розвиток людства. З отриманням незалежності в Україні перехід до ринку здійснювався неупорядкованим шляхом, що поглибило економічну, екологічну, паливну кризи, призвело до загострення соціально-політичної ситуації. Забезпечення дієвості і ефективності формування та реалізації еколого-орієнтованої політики сталого розвитку держави можливе за рахунок запровадження виваженої регуляторної політики природокористування. Вчені акцентують увагу на повному обліку природних ресурсів, в процесі взаємодії не тільки факторів господарської сфери, а й неодмінно факторів оточуючого середовища – соціального та природничого. Тема взаємодії суспільства та природи виходить за межі однієї науки, однієї області практичної діяльності. Тенденції сучасного етапу розвитку суспільства призвели до необхідності впровадження новітніх підходів у використанні природних ресурсів, які б поєднували екологічні, соціальні, економічні, юридичні, природничі та інші напрямки. Одним з таких підходів стає стратегія сталого розвитку, як засіб інтеграції економічних, соціальних та екологічних цілей для розвитку держав з позицій національних і міжнародних інтересів. Вагомий внесок у вирішення соціо-еколого-економічних питань внесли Перша Міжнародна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань охорони навколишнього середовища і розвитку (Стокгольм, 1972) та Міжнародна конференція з питань охорони навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). У прийнятій Декларації конференція 1992 року визначила основні проблеми сучасності, що обумовлені протиріччям між використанням природних ресурсів і розмірами Землі та необмеженими всезростаючими потребами людства. В рамках прийняття «Порядку денного на XXI століття» вперше запропоновано термін «сталий розвиток» як «...розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1, с. 260].

Спільними зусиллями Програми ООН зі стійкого розвитку, Всесвітнім Союзом охорони природи і Всесвітнім фондом дикої природи у 1991 році була розроблена стратегія сталого розвитку. У цьому документі зазначений розвиток визначається як “поліпшення якості життя людей у межах несущої ємності підтримуючих екосистем”. При цьому природа розглядається не як джерело ресурсів, а як фундамент життя. Перехід на стратегію сталого розвитку означає поступове забезпечення цілеспрямованої самоорганізації суспільства в економічній, соціальній та екологічній сферах, тобто суспільний розвиток повинен характеризуватися економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальною справедливістю. На сьогодні практично в

усіх країнах світу розроблені стратегії, програми та плани переходу до сталого розвитку. Але часто ці розробки мають тільки економічно спрямований напрямок, тобто країни, переслідуючи власні інтереси, завдають збиток іншим і захищають тільки свою вигоду.

Визначаючи необхідність переходу на принципи сталого розвитку, в Україні було прийнято низку законодавчих та нормативно-правових документів цього напрямку. Серед них, зокрема, схвалена Кабінетом Міністрів України постанова «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятої на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003 – 2015 рр.», «Концепція стійкого розвитку України». Та цього виявилось недостатньо. В наш час Україна переживає період глибоких реформ. Підвищення сталості еколого-економічного потенціалу країни потребує посилення природовідновлюючого, відтворюючого циклу у природокористуванні; зниження ресурсоемності, енергоемності продукції; встановлення позитивного балансу на користь природи і якості життя населення в результаті компенсації негативних наслідків його діяльності.

Розглядаючи сталий розвиток як категорію, що поєднує досягнення економіки, екології та соціальних наук, можна підкреслити, що розвиток буде сталим у тому випадку, коли природний капітал у міру свого виснаження відновлюється або заміщується штучно створеним капіталом. Тобто необхідно дотримування відповідного балансу: сума витраченого капіталу зрівнюється з тією кількістю, яка відтворюється для потреб майбутніх поколінь. Сталість взагалі не припускає виснаження і є чисто теоретичною категорією. Щоб розрахувати баланс для практичних цілей, потрібно використовувати низку категорій, таких як: реальна цінність природного капіталу (вимірювана рентою), оцінка суспільством даного ресурсу (використовуються методи ринкової оцінки). Після відповідних розрахунків, можна оцінити різницю між цінністю ресурсу і готовністю суспільства платити за нього зараз. Наявність різниці і виступає стимулом того, щоб у системі управління природними ресурсами були передбачені відповідні інструменти, які приводять масштаби відтворення у відповідність з обсягами скорочення природного капіталу. Акцентуючи увагу на природокористуванні як об'єктивному процесі, що відбувається між суспільством і природою та відображає освоєння, використання, відтворення природних ресурсів, а також вплив на природу, її перетворення та охорону в інтересах людства, вважаємо суттєвим підкреслити вагомість природокористування як передумови сталого розвитку.

Література

1. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. – 2-ге вид. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.